

Треті Археологічні читання

48. 0-123. Демидко С. Ю. Звіт про результати розвідкових досліджень межиріччя рр. Горинь - Південний Буг у межах Хмельницької обл. у 2008 р.

49. 0-124. Нечитайло П. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження (шурфування) та розвідки на території Дунаєвецького, Новоушицького, Ярмолинецького і Віньковецького районів Хмельницької області у 2011 р. - ДП «Подільська археологія».

Віктор Косаківський (Вінниця)

ДО ІСТОРІЇ ФОРМУВАННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ ВІННИЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ (КІНЕЦЬ 60-Х - 70-ТІ РР. ХХ СТОЛІТТЯ)

Стаття присвячена історії формування археологічної колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею у кінці 60-70-х рр. ХХ ст. Вона складається з матеріалів археологічних розкопок і розвідок, які здійснили відомі українські археологи І.І. Заєць, П. І. Хавлюк, Б. І. Лобай. Також у колекції є ряд експонатів переданих жителями області, а також: переобліковий і предмети зі старого зібрання.

Ключові слова: Вінницький обласний краєзнавчий музей, археологічна колекція, музейні предмети, розкопки, розвідки, випадкові знахідки, І.І. Заєць, П. І. Хавлюк, Б. І. Лобай.

Статья посвящена истории формирования археологической коллекции Винницкого областного краеведческого музея в конце 60-70-х гг. ХХ века. Она состоит из материалов археологических раскопок и разведок, которые совершили известные украинские археологи И. И. Заец, П. И. Хавлюк, Б. И. Лобай. Также в коллекции есть множество экспонатов переданных жителями области, а также переучтенные вещи из старого собрания.

Ключевые слова: Винницкий областной краеведческий музей, археологическая коллекция, музейные предметы, раскопки, разведки, случайные находки, И. И. Заец, П. И. Хавлюк, Б. И. Лобай.

The article is devoted to the history of the formation of archaeological collection of Vinnytsia Regional Museum in the late 60-70 's of XX century, it includes the material from archaeological excavations and fieldwalking, made by famous Ukrainian archaeologists I. Zaiets, P. Havliuk, B. Lobai. Also the

collection consists with a number of objects that were received from residents of the region and found after inventory of the old collection.

Keywords: Vinnytsia Regional Museum, archaeological collection, museum objects, excavation, fieldwalking, incidental findings.

Археологічна колекція будь-якого краєзнавчого музею є його особливою гордістю. Її повнота свідчить про рівень вивчення давньої історії певного регіону. Не становить виключення і археологічна колекція Вінницького обласного краєзнавчого музею (далше АК ВОКМ), яка формується впродовж усієї його історії.

Про історію формування цієї колекції писали М. В. і М. Є. Потупчики [1, с.5-29]. І. І. Заєць писав про колекцію трипільських старожитностей у фондах ВОКМ [2, с. 100-101]. Про внесок І. І. Зайця у формування АК ВОКМ впродовж 1969-1999 рр. писала К. І. Висоцька [3, с.376-378], а також В. А. Косаківський і В. С. Рудь [4, с. 157-159].

Матеріали розкопок і розвідок І. І. Зайця. Найбільшою є колекція старожитностей з трипільського поселення Кліщів у Тиврівському районі, яке розкопувалось впродовж 1969-1979 рр. Крім того тут є матеріали з розкопок трипільських поселень біля с. Тростянець (1973) [тут і далше в круглих дужках подано роки розкопок, розвідок і випадкових знахідок - В. К.], с. Ворошилівка (1975) Тиврівського р-ну; с. Цвіжин (1975) Вінницького р-ну; Біликівці (1976) Жмеринського р-ну; м. Ладижин Тростянецького р-ну (1978). Також у трипільській колекції є матеріали розкопок 1956, 1969, 1976 рр. біля с. Борисівка Іллінецького р-ну.

Цікава колекція знахідок з розкопок 1973-1974 рр. могильника чорноліської культури біля с. Тютьки Вінницького р-ну.

В ході археологічних розвідок І. І. Зайця АК ВОКМ поповнилась матеріалами з поселень трипільської культури біля населених пунктів: м. Вінниця, р-н 4 лікарні (1971); с. Міз'яківські Хутори (1971), с. Іванівка (1973), с. Прибузьке (1977), Бохоники (1977), с. Михайлівка (1978) Вінницького р-ну; с. Рахни Собоші Гайсинського р-ну (1969); м. Жмеринка І (1971); с. Біликівці Жмеринського р-ну (1971); с. Уланівка (кар'єр) Іллінецького р-ну (1969); с. Яструбна ІІ (1971), с. Яришів (1973) Могилів-Подільського р-ну; с. Кароліна (1977) Немирівського р-ну; с. Мала Мочулка Теплицького р-ну (1969, 1978); с. Дзвониха (1970), с. Селище (1971, 1977), с. Тростянець (1971, 1973), Ворошилівка (1975) Тиврівського р-ну; м. Ладижин Тростянецького р-ну (1978); с. Заозерне Тульчинського р-ну (1978); с. Покутино Шаргородського р-ну (1975); с. Ратуш Ямпільського р-ну (1971);

Матеріали розкопок і розвідок П. І. Хавлюка. Розкопка: могильника черняхівської культури біля с. Заячівка Шаргородського району (1968); скіфського поселення **VII** - **V** ст. до н. е. біля с. Сорока (1968), слов'янського поселення **VIII** - **IX** ст. біля с. Хрінівка (1970), слов'янського поселення **VIII** - **VIII** ст. біля с. Паріївка (1970), багатошарової пам'ятки з матеріалами **IV**, **VI** та **X** ст. біля с. Кальник Іллінецького р-ну; поселення зарубинецької культури біля с. Рахни Собові (1968-1969) Гайсинського р-ну; ранньослов'янського поселення біля с. Коржівка (1959), городища уличів **X** ст. біля с. Червоне (1969) Немирівського р-ну.

Розвідки: трипільське поселення біля с. Уланівка Іллінецького р-ну (1956); поселення біля с. Юрківці Немирівського р-ну (1958); пам'ятка скіфського часу з м. Гайсина (1969); спис залізний скіфського часу **IV** - **III** ст. до н. е. з с. Стіна Томашпільського р-ну (1969); спис та сокира бойова скіфського часу **IV** ст. до н. е. з с. Жорнище Іллінецького р-ну (1969); фрагмент горщика з слов'янського поселення біля с. Кочурів Гайсинського р-ну (1972); поселення буго-дністровської культури біля с. Самчинці (1976), рубила епохи палеоліту з с. Семенки Немирівського р-ну (1976).

Матеріали розкопок Б. І. Лобая. Розкопки пам'ятки **IV** ст. до н. е. м. Гайсин (1978); Северинівського городища скіфського часу біля с. Межирів (1975, 1977) Жмеринського р-ну.

Випадкові знахідки передані місцевими жителями до АК ВОКМ. Сокири (молотки) кам'яні (крем'яні) з: м. Вінниця (1957); с. Райківка (1975) Бершадського р-ну; с. Мізаківські Хутори (1973), с. Хижинці (1975), с. Якушинці (на валах) Вінницького р-ну; м. Жмеринка (1976); с. Почапінці (1970), Коростівці (1970), Северинівка (1971), Слобода Чернятинська (1974) Жмеринського р-ну; молоток (1974) з с. Балабанівка Іллінецького р-ну; м. Калинівка (1974), с. Байківка (1970) Калинівського р-ну; с. Горай (1971) Мурованокуриловецького р-ну; с. Торків Тульчинського р-ну (1978); с. Носиківка Шаргородського р-ну (1978).

Кельти бронзові: з сіл Станіславчик і Кармелюкове Жмеринського р-ну (1976); з с. Юшківці Іллінецького р-ну (1974); з с. Бондурівка Чечельницького р-ну (1968).

Інші знахідки: розтиральник підвіска, фібула і люльки з с. Фльорино Бершадського р-ну (1970); серп кремінний (1971) з с. Гуменне Вінницького р-ну; наконечник стріли металевий **IX** ст. з м. Вінниці (1973); з с. Балабанівка Іллінецького р-ну (1975); скребок з с. Корделівка Калинівського р-ну (1976); остроги тризубі **XI** - **XIII** ст. з с. Кліщів Тиврівського р-ну (1975); керамічний посуд **XVII** ст. з с. Соболівка

Теплицького р-ну (1976); амфора III - II ст. до н. е., фрагменти горщика та черпак VI - V ст. до н. е. з Немирівського р-ну (1977); наконечник списа X ст. з с. Дубмаслівка Немирівського р-ну (1974); скребок крем'яний з с. Зведенівка Шаргородського р-ну (1976).

Крім того, в цей же час було переобліковано і записано до інвентарних книг знахідки попередніх років, частина з яких не має місця та року знахідки. Це фрагменти кераміки та інші знахідки різних археологічних культур: трипільської, скіфського часу, зарубинецької, черняхівської, періоду ранніх слов'ян, періоду Київської Русі; цілі екземпляри та фрагменти кам'яних (крем'яних) сокир (молотків), люлька, прясла шиферні та глиняні, заготовки для шиферних пряслиць, наконечник списа, крем'яні знаряддя праці (скребки, свердло, ножевидні пластини, серп крем'яний, вкладиші до серпа) та відщепи, грузило керамічне, ливарна форма глиняна, підкова залізна, кружка глиняна, скоба залізна, дно і ручка амфори, бронзові кільця, кахля, абразивний камінь.

У цій групі є також наступні матеріали: з трипільських поселень: біля с. Кошаринці Бершадського р-ну (1978); с. Селище (1947), с. Ворошилівка Тиврівського р-ну; с. Вишківці, с. Остапківці Немирівського р-ну; с. Сандраки Хмільницького р-ну (1947); с. Садківці Шаргородського р-ну (1978); віджимник крем'яний з с. Кожухів Літинського р-ну (1978); ніж крем'яний з м. Вінниця (Вишенька) (1978); кераміка кінця XIX ст. з с. Бохоники Вінницького р-ну; скребок і ножевидна пластина з с. Шабельня Іллінецького р-ну; фрагменти фресок з Лядівського скельного монастиря Могилів-Подільського р-ну (1959); з Немирівського скіфського городища: речі скіфського часу (1948), трипільської культури та періоду X - XI ст.; слов'янського поселення IX-X ст. біля с. Сокілець Немирівського р-ну; з пам'ятки IX - XI ст. біля с. Мала Мочулка Теплицького р-ну (1978); з неолітичного поселення біля с. Кліщів, слов'янського поселення IX - X ст. біля с. Рогізна, люлька козацька XVIII ст. з с. Красне (1972) Тиврівського р-ну; черняхівського поселення біля с. Паланка Томашпільського р-ну; наконечник списа XIII-XIV ст. з с. Михайлівка Тульчинського р-ну (1978); з черняхівського поселення біля с. Зведенівка Шаргородського р-ну (1976); з сарматського кургану біля с. Русава Ямпільського р-ну (1976); з городища середини XIII ст. біля с. Райки Бердичівського р-ну Житомирської обл.; з поселення трипільської культури біля с. Трипільля Київської області [5].

Отже, опрацювавши паспорти на музейні предмети групи «археологія», можемо говорити, що впродовж досліджуваного нами періоду, а це кінець 60-70-ті рр. XX ст. АК ВОКМ формувалась

матеріалами розкопок і розвідок І. І. Зайця, П. І. Хавлюка, Б. І. Лобая, рядом випадкових знахідок переданих жителями області та експонатами попередніх років, які було переобліковано. Сьогодні археологічна колекція музею налічує понад 8500 експонатів.

Список використаних джерел: 1. Потупчик М. В. З історії формування археологічної колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею / М. В. Потупчик, М. Є. Потупчик // Подільська старовина: 36. наук, праць / Вінниц. обл. краєзн. музей; Відп. ред. В. А. Косаківський. – Вінниця : РВВ ВАТ «Віноблдрукарня», 1998. – С 15-29. 2. Заєць І. І. Вінницький обласний краєзнавчий музей / І. І. Заєць // Енциклопедія трипільської цивілізації. – К., 2004. – Т. 2. – С. 100-101. 3. Висоцька К. І. Нас поєднав музей / К. І. Висоцька // Від військової контррозвідки до вивчення таємниць тисячоліть / Упорядник В. Г. Заєць. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. – С. 375-378. 4. Косаківський В. А. Заєць Іван Іванович - дослідник археологічних пам'яток Вінниччини / В. А. Косаківський, В. С. Рудь // Археологічні студії «Межибіж». Науковий щорічник 2'2013 / За ред. А. М. Трембіцького, О. Г. Погорільця. - Хмельницький : ІРД, 2013. - С 154-171. 5. Паспорти наукового опису музейних предметів групи «Археологія» АК ВОКМ №№ АІ.- 4088.

Віктор Косаківський, Віталій Рудь (Вінниця)

АРХЕОЛОГІЧНА КОЛЕКЦІЯ ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ, ЕТНОЛОГІЇ І ПРАВА ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. М. КОЦЮБІНСЬКОГО

Енеолітична доба

Трипільська культура (кін. VI - IV тис. до н. є.)

Енеолітична доба (кін. VI - IV тис. до н. є.) характеризується появою різноманітних мідних виробів, ковальської справи та металургії, що роблять перші кроки на фоні розвинутого крем'яного виробництва. Однією із найяскравіших енеолітичних культур Південно-Східної Європи є трипільська. Саме із нею пов'язують повну перемогу відтворюючого господарства на території України.

За понад столітню історію досліджень трипільська культура була поділена на три періоди (ранній - А, середній - В, пізній - С), які